

Rapport fra vurderingsutvalget for ny norsk sakprosa for barn og unge 2022

Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge skal bidra til at det blir skapt, utgitt, spredt og lest ny norsk sakprosa av høy kvalitet for barn og unge.

Påmeldinger og innkjøp 2022:

	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Parallellutgave	44	18	26	41
Kun p-bok	15	7	8	47
Nynorsk	6	2	4	33
Bokmål	52	22	30	42
Produksjonsstøtte	33	17	16	52
Totalt	59	25	34	42

Påmeldinger og innkjøp siste 3 år:

År	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
2022	59	25	34	42
2021	44	30	14	68
2020	52	28	24	54

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2022:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
CAPPELEN DAMM AS	18	12	6
EGMONT KIDS MEDIA NORDIC AS	4	1	3
FINNMARKSFORLAGET v/Sylvi Jane Husebye	1	-	1
FORFATTERENTREPRENØREN AS	1	-	1
GAME FORLAG AS	1	-	1
GYLDENDAL NORSK FORLAG AS	9	2	7
H ASCHEHOUG & CO W NYGAARD AS	4	2	2
IKO-FORLAGET AS	1	-	1
KAGGE FORLAG AS	2	1	1
ORKANA FORLAG AS	1	-	1
PULLMAN PUBLISHING AS	1	1	-
REIDUN MELLEEM	1	-	1
SITAMOJA AS	1	1	-
SKRÅBLIKK FORLAG JANNE AASEBØ JOHNSEN	1	-	1
SOLUM BOKVENNEN AS	1	-	1
SPARTACUS FORLAG AS	1	-	1

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
STIFTINGA DET NORSKE SAMLAGET	3	2	1
VIGMOSTAD & BJØRKE AS AVD ST OLAVS GATE OSLO	6	3	3
VORMEDAL FORLAG	1	-	1
ÆR FORLAG AS	1	-	1

Om utvalget

Vurderingsutvalget for sakprosa for barn og unge har i 2022 bestått av følgende medlemmer:

Mari Hopland (leder) (1983), Viken. Bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap fra Høgskolen i Oslo, biblioteksjef ved Øvre Eiker bibliotek, tidligere erfaring som bibliotekleder i videregående skolebibliotek.

Anne Schäffer (1957), Viken. Frilansjournalist, kunst- og litteraturkritiker. Bakgrunn bl.a som styreleder i Norsk Kritikerlag, KUDs jury for barne- og ungdomslitteratur, "Årets vakreste bøker". Redaktør Numer, Årets litteraturkritiker, rådgiver Sandefjordbibliotekene.

Endre Lund Eriksen (1977), Troms og Finnmark. Barne- og ungdomsbokforfatter. Ansatt ved Norsk barnebokinstitutt for å jobbe med kunstnerisk utviklingsarbeid og undervisning tilknyttet masterstudiet i barne- og ungdomslitterær skrivekunst og formidling.

Utvalget har hatt tre møter. To av møtene er gjennomført fysisk, mens ett møte har vært skriftlig. Alle utvalgsmedlemmer leser og vurderer alle påmeldte titler.

Tematikker – innkjøpte og (påmeldte) titler

Biografi:	2 (6)
Helse:	3 (4)
Historie og geografi:	4 (11)
Natur og dyr:	9 (22)
Samfunn:	1 (3)
Sport og hobby:	4 (7)
Språk:	1 (3)
Annet:	1 (3)

Tendenser og analyser

Det er stor bredde i tematikken i sakprosautgivelsene for barn og unge i 2022. Mer enn en tredjedel av titlene tar for seg tema innen naturens verden, men ellers er det god spredning. Historie og geografi, helse og biografi er godt representert. Fem påmeldte titler med fotball som tema kan ha sammenheng med at fotball-VM ble arrangert i 2022, og det er to titler i anledning kongen og dronningens jubileumsår. Allikevel ser vi sammenlignet med stortingsvalg-året 2021 færre titler med samfunnsaktuelle tema, og få som tematiserer klimaendringer og bærekraft.

Flertallet av utgivelsene er illustrert sakprosa, der teksten er meningsbærende og illustrasjoner støtter teksten. Noen utgivelser bruker elementer fra tegneserien, gjerne i kombinasjon med tekst og bilder, som vi ser både i Martin Aas *Det kuleste fra vikingtiden* og Ørjan Zazzera Johansen *Historia om Erling Braut Haaland*. Andre rendyrker bildeboka, eksempelvis Synnøve Borge *Rådyr*, Anna Fiske *Museum* og Hege Østmo-Sæter Olsnes *Rot og Bjørne leker med følelser*.

Tekstens mengde og kompleksitet varierer stort i utgivelsene, som seg hør og bør når målgruppa er barn og unge fra 0 til 16 år. For de eldre leserne er det flere titler der teksten er mer kompleks og med stor glede kan leses også av lesere over 16 år, som for eksempel Peder Inge Knutsen Samdal *Mer enn en klubb* og Ingeborg Senneset *Ordbok for overlevelse*. For de minste barna, 0–3 år, er det derimot få innkjøpte sakprosaititler.

Tilpasning og utvikling

Innkjøpsordningen definerer sakprosa for barn og unge som litterære verk som leseren har grunn til å oppfatte som direkte ytringer om virkeligheten og som har barn og unge som målgruppe. Vurderingsutvalget stiller dermed krav til etterrettelighet og tydelig kildebruk, så leseren ikke skal være i tvil om at tekstens innhold er en direkte ytring om virkeligheten. Flere av de innkjøpte titlene gir den unge leseren mulighet til å forstå og lære mer ved å vise hvordan informasjonen er innhentet, hva som er forfatterens stemme og mening, og gir kontekst til kildematerialet. Kristin Storrusten *Konge!* og Hanna Nyborg Støstad *Eventyrlige dyr* er eksempler som viser hvordan referansene kan gi mer dybde til teksten for interesserte lesere.

I 2022 var det mange påmeldte titler, og kun midler til å kjøpe inn 25 av de 59 påmeldte. Nivået på de påmeldte titlene var også gjennomgående høyt, og det var krevende å fatte vedtak om hvilke titler som kunne kjøpes inn.

Utvalget vurderer bøkene individuelt – og kritisk – ut fra kriteriene for innkjøp. I diskusjonene om kvalitet skal utvalget blant annet legge vekt på om de påmeldte utgivelsene:

- fremstår som helhetlige litterære verk
- innehar tilstrekkelige kunstneriske, språklige og håndverksmessige kvaliteter
- innehar tilstrekkelige innholds- og formidlingsmessige kvaliteter
- er tilrettelagt for barn og unge som målgruppe
- har vært underlagt et nødvendig redaksjonelt arbeid

I alle runder jeg har vært leder for utvalget, fra 2020, har det vært langt flere titler som fyller kriteriene for innkjøp, enn det er midler i ordningen til å kjøpe inn.

I 2022 var det et stort antall titler påmeldt, og 42 % av de påmeldte titlene ble kjøpt inn. Dette skiller seg fra 2021, da det var mer midler til innkjøp og færre påmeldte titler, som gjorde at 64 % av de påmeldte titlene ble kjøpt inn.

Budsjettet for ordningen har fra 2020–2022 vært tilført ekstra stimuleringsmidler i forbindelse med pandemien. Avsetningen til innkjøpsordningen for sakprosa for barn og unge har variert med over to millioner fra år til år i denne perioden.

Budsjettramme historikk siste 3 år:

År	Avsetning
2022	7 032 000
2021	9 300 000
2020	7 290 000

Utvalget ser ingen grunn til å behandle sakprosa for barn og unge på en annen måte enn skjønnlitteratur for barn og unge, og har tidligere meldt inn for Kulturrådet at ordningen enten bør gjøres automatisk eller få en større avsetning. For 2023 er det tilført noe mer midler til innkjøp av sakprosa via statsbudsjettet.

Det ligger ikke i utvalgets mandat å begrunne avslag, eller vekte avslagene. Hvor mange titler som ville blitt kjøpt inn dersom budsjettet var ubegrenset, er derfor vanskelig å si. Men at halvparten av titlene som i år fikk avslag i 2022 burde vært kjøpt inn, er en forsiktig antagelse. Skulle det vært midler til å kjøpe inn 17 titler til, måtte utvalgets budsjett nærmest vært doblet, med 5,5 millioner i tillegg til de ca. 7 millionene utvalget disponerte i 2022.

Varierende avsetning og at ordningen er selektiv gir stor uforutsigbarhet for forfattere og forlag. Det svekker det som er formålet med innkjøpsordningen, nemlig at det blir skapt, utgitt, spredd og lest ny norsk sakprosa av høy kvalitet for barn og unge.